

УДК 37.13:9881

ПОЛІЩУК Людмила – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна (polischukludmyla@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2459-0192>

ПУШКАР Тетяна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна (tatpushkar68@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5060-7167>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.7>

Бібліографічний опис статті: Поліщук, Л., Пушкар, Т. (2025). Лексико-семантична та структурна специфіка фразеологізмів у художніх текстах Дена Брауна. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 64, 69–74, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.7>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ТА СТРУКТУРНА СПЕЦИФІКА ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ ДЕНА БРАУНА

Анотація. У статті досліджено структурно-семантичні особливості фразеологічних одиниць у художніх творах американського письменника Дена Брауна. Фразеологізми розглянуто як лексико-семантичні одиниці, що формують у тексті як смислову цілісність, так і стилістичний ефект, підкреслюючи психологічний стан персонажів, динаміку сюжету та культурно-історичний контекст. Автори класифікують фразеологізми за структурними та семантичними ознаками, виділяючи фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення, а також дієслівні, іменникові та прислівникові конструкції. З'ясовано, що фразеологічні зрощення демонструють найвищий ступінь семантичної цілісності, коли значення цілого виразу не може бути виведене з лексичного значення окремих слів. Дієслівні фразеологізми описують дії, процеси, стани та емоційні реакції персонажів, а іменникові та прислівникові – абстрактні концепти, часові або обставинні характеристики подій. У статті наведено приклади з творів Дена Брауна, що ілюструють, як фразеологізми підсилюють емоційну наповненість тексту, створюють динаміку оповіді, формують психологічний портрет героїв та віддзеркалюють культурні та історичні алюзії. Зокрема, проаналізовано ідіоми «be on edge», «have the upper hand», «take the plunge», «a matter of time», «in the nick of time», «at a glance», «by heart», що виконують роль стилістичних маркерів, відбиваючи дії та внутрішні переживання персонажів. Дослідження показує, що фразеологізми в романах Брауна є не лише лексичними одиницями, а й засобами художньої виразності, що забезпечують глибину тексту та вплив на читача. Автори підкреслюють важливість для перекладачів та дослідників розуміння структурно-семантичних характеристик фразеологізмів, оскільки вони поєднують лексичну стабільність із метафоричною та культурною насиченістю. У статті застосовано методи лексикографічного аналізу, семантичної класифікації та порівняльного вивчення вживання фразеологізмів у різних контекстах, що допомагає комплексно оцінити їхню роль у художньому наративі. Результати дослідження можуть бути корисними для розвитку лексикології, стилістики, перекладознавства та культурології, а також для викладання англійської мови як засобу розкриття художньо-образних та когнітивних особливостей тексту. Стаття демонструє, що фразеологізми є важливими елементами мовного й культурного кодів; вони допомагають покращити якість перекладу та глибше зрозуміти авторське бачення світу, його символіку та психологічну мотивацію персонажів.

Ключові слова: фразеологізми, структурно-семантичні характеристики, художній текст, стилістика, психологія персонажів, ідіоми, культурні алюзії, переклад, англійська мова, наратив.

POLISHCHUK Liudmyla – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of English Philology and Translation, Zhytomyr Ivan Franko State University, 40, Velyka Berdychivska str., Zhytomyr, 10008, Ukraine (polischukliudmyla@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2459-0192>

PUSHKAR Tetiana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of English Philology and Translation, Zhytomyr Ivan Franko State University, 40, Velyka Berdychivska str., Zhytomyr, 10008, Ukraine (tatpushkar68@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5060-7167>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.7>

To cite this article: Polishchuk, L., Pushkar, T. (2025). Leksyko-semantychna ta strukturna spetsyfika frazeolohizmiv u khudozhnikh tekstakh Dena Brauna [Lexical-semantic and structural specifics of phraseological units in the literary texts of Dan Brown]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 64, 69–74, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.64.7> [in Ukrainian].

LEXICAL-SEMANTIC AND STRUCTURAL SPECIFICS OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE LITERARY TEXTS OF DAN BROWN

Summary. The article examines the structural and semantic characteristics of phraseological units in the literary works of American author Dan Brown. Phraseological units are analyzed as lexical-semantic entities that contribute both to the semantic integrity of the text and its stylistic effect, highlighting the psychological states of characters, narrative dynamics, and cultural-historical context. The author classifies phraseological units according to structural and semantic features, identifying idiomatic collocations, verbal, nominal, and adverbial constructions. It is shown that idiomatic collocations demonstrate the highest degree of semantic cohesion, where the meaning of the entire expression cannot be deduced from the lexical meanings of its individual components. Verbal phraseological units denote actions, processes, states, and emotional reactions of characters, while nominal and adverbial units indicate abstract concepts, temporal or circumstantial characteristics of events. Examples from Dan Brown's works illustrate how phraseological units enhance emotional intensity, create narrative dynamics, develop psychological portraits of characters, and reflect cultural and historical allusions. Specifically, idioms such as “be on edge,” “have the upper hand,” “take the plunge,” “a matter of time,” “in the nick of time,” “at a glance,” and “by heart” function as stylistic markers, conveying inner experiences and actions of characters. The study demonstrates that phraseological units in Brown's novels are not merely lexical elements but also instruments of artistic expression, ensuring text depth and reader impact. The author emphasizes the significance of understanding the structural and semantic properties of phraseological units for translators and researchers, as they combine lexical stability with metaphorical and cultural richness. The research applies lexicographic analysis, semantic classification, and comparative contextual study, allowing a comprehensive evaluation of the role of phraseological units in literary narrative. The results are relevant to lexicology, stylistics, translation studies, and cultural studies, as well as to English language teaching aimed at uncovering artistic, cognitive, and stylistic features of texts. The article demonstrates that phraseological units are essential elements of the linguistic and cultural code, enhancing translation quality and providing deeper insight into the author's worldview, symbolism, and psychological motivation of characters.

Key words: phraseological units, structural and semantic characteristics, literary text, stylistics, character psychology, idioms, cultural allusions, translation, English language, narrative.

Постановка проблеми. Фразеологізми є важливими компонентами мови, що поєднують семантичну цілісність із структурною стабільністю. У художніх текстах вони виконують не лише номінативну функцію, а й відіграють значну стилістичну роль, формуючи емоційний тон, психологічний стан персо-

нажів та ритм наративу. Твори Дена Брауна містять значну кількість фразеологічних одиниць, які часто віддзеркалюють культурні, історичні та міфологічні алюзії. Проблема полягає у відсутності системного дослідження структурно-семантичних характеристик фразеологізмів у його художніх текстах,

що ускладнює їхнє розуміння та переклад, а також аналіз їхніх психологічних і стилістичних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження англомовної та україномовної лексикології і стилістики, присвячені фразеологізмам, доводять їхню значущість у художніх текстах як засобів виразності. Праці сучасних лексикологів і перекладознавців відзначають важливість розуміння структурної та семантичної цілісності фразеологізмів для коректного перекладу й інтерпретації тексту. Деякі зі студій зосереджені на англійській ідіоматиці та художніх конструкціях у прозі, проте комплексного аналізу використання фразеологізмів у творах Дена Брауна досі бракує. Виявлені дослідження висвітлюють переважно семантичні та стилістичні аспекти ідіом, але не досліджують їхню класифікацію за структурними ознаками та взаємодію з наративною динамікою. Дослідження в галузі англомовної та україномовної лексикології й стилістики засвідчують стійкий науковий інтерес до фразеологізмів як ключових засобів художньої експресії. Теоретичні засади вивчення фразеології представлені в працях Ш. Баллі, який розглядав фразеологічні одиниці як носії експресивно-оцінного значення та важливі елементи стилістичної організації мовлення. У сучасній англомовній лінгвістиці проблеми структури й семантики фразеологізмів ґрунтовно висвітлено в дослідженнях А. Куніна, Р. Мун, Ф. Коуї, де ідіоми аналізовано як семантично цілісні одиниці з різним ступенем структурної фіксованості та контекстуальної варіативності. Особливу увагу приділено класифікації фразеологічних одиниць, їхній здатності до модифікації та функціонуванню у художньому дискурсі. В українському мовознавстві значний внесок у вивчення фразеології зробили Л. Скрипник, В. Ужченко, М. Кочерган, О. Селіванова, у працях яких розглянуто структурні типи фразеологічних одиниць, їхні семантичні групи та стилістичні функції в художніх текстах. Зокрема, О. Селіванова застосовує когнітивно-дискурсивний підхід до аналізу фразеологізмів, а В. Ужченко акцентує увагу на їхній образності та прагматичному потенціалі.

Метою статті є комплексний аналіз структурно-семантичних характеристик фра-

зеологічних одиниць у художніх текстах Дена Брауна, виявлення типів фразеологізмів, їхніх семантичних груп і стилістичної ролі у формуванні психологічного та емоційного портрету персонажів, а також визначення їхнього впливу на наративну динаміку тексту.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати теоретичні підходи до вивчення фразеологізмів у сучасній лінгвістиці;
- виокремити та класифікувати фразеологічні одиниці, уживані в романах Дена Брауна, за структурними й семантичними ознаками;
- визначити основні семантичні групи фразеологізмів у досліджуваних текстах;
- з'ясувати їхню стилістичну функцію в мовленні персонажів;
- проаналізувати роль фразеологізмів у формуванні напруження, темпу та динаміки художнього наративу.

Виклад матеріалу. Фразеологічний пласт мови є одним із найстійкіших і найпродуктивніших джерел художньої експресії. Він формується історично, акумулюючи культурні смисли, емоційні коди й усталені моделі світобачення. Саме тому в художній літературі фразеологізми працюють не лише як мовні кліше, а як носії колективного досвіду, здатні інтенсивно впливати на сприйняття тексту. Відомо, що стійкі звороти є універсальною ознакою мовної системи незалежно від її типологічних властивостей (Венжинович, 2021).

У прозі Дена Брауна фразеологічні одиниці несуть центральне стилістичне навантаження. Його романи вибудовані на перетині трилера, детективної інтриги, містицизму та інтелектуальної гри з читачем. За таких умов фразеологізми стають способом не просто прикрасити текст, а забезпечити потрібну динаміку, напруження і специфіку мовлення персонажів. Браун активно використовує як традиційні ідіоми, так і фразеологічні модифікації, уникаючи одноманітності та надаючи текстові природної розмовності.

Стилістичний потенціал фразеологізмів у творах Дена Брауна виявляє себе у трьох площинах: 1) створення атмосфери; 2) моделювання психології персонажів; 3) відтво-

рення культурно-історичного тла. У репліці Ленгдона *Looks like we're walking the plank* (Brown, 2013) ідіома отримує напівжартівливе забарвлення, хоч етимологічно апелює до мотиву смертельного покарання на піратських кораблях. Такий контрастний ефект – типова риса Брауна: він знімає напругу, не руйнуючи загального відчуття небезпеки.

Аналіз романів «Inferno» та «The Da Vinci Code» засвідчує, що найбільшою за частотністю є група фразеологічних сполучень. Їхня ключова риса – відносна семантична автономність компонентів, яка дає можливість варіювати окремі частини без порушення загального змісту. Такі структури зазвичай аналітичні, що відповідає типологічним особливостям сучасної англійської мови.

Типовим є вживання конструкції *draw attention* у реченні: *he preferred not to draw attention to his high office* (Brown). Іменник *attention* не втрачає своєї базової семантики, тоді як дієслово *draw* переходить у домен абстрактної взаємодії. Так виникає стійке сполучення, яке не потребує додаткового контексту для розуміння.

Цей принцип діє й у фразі *take action*: *he decided to take action* (Brown). Дієслово *take* втрачає предметну конкретність, перетворюючись на маркер ініціації. Внаслідок цього постає конструкція з фіксованим змістом, яка водночас зберігає мінімальну лексичну гнучкість.

Емоційні стани часто передавано саме через такі сполучення. У *be in no mood* (*Sophie had been in no mood to stop by and chat* (Brown)) структура реалізує суб'єктивно-оцінну семантику, фіксуючи внутрішню неготовність до соціального контакту. Тут стійкість, поєднана з прозорістю образу, забезпечує універсальність виразу.

Формула *take comfort in* у реченні *He took comfort in knowing the Grand Gallery was a dead end* (Brown) демонструє, як фразеологічне сполучення може передавати складний психологічний стан без образної надбудови, спираючись на внутрішню логіку англійської мовної системи.

Отже, фразеологічні сполучення в текстах Брауна – це механізми конкретизації дії або настрою через комбінацію лексем, що утворюють стійкий, але не повністю злитий семантичний комплекс. Їхня поширеність

пояснюється тим, що ця група природно узгоджується зі швидким темпом оповіді й синтаксично лаконічним стилем автора.

Другою за обсягом є група фразеологічних єдностей. Вони характеризуються тим, що компоненти зберігають власні значення, але їхня комбінація породжує додатковий когнітивний образ. Ця образність – не декоративна, а структурна: вона забезпечує компактне кодування інформації, емоцій та оцінок.

У прикладі *reach the end of one's patience* (*Langdon was reaching the end of his patience* (Brown)) простежуємо механізм метафоричної концептуалізації емоцій: терпіння уподібнене до лінійного ресурсу, який поступово вичерпується. Такий тип образу є універсальним і легко інтегрованим у швидку динаміку наративу.

Вираз *horn of plenty* (*The cornucopia... was a tribute to Baphomet's fertility* (Brown)) – культурно маркована одиниця, що відтворює історичний та міфологічний фон тексту. Образ рогу достатку вводить читача у ширший семіотичний контекст, що є характерним для Брауна, який часто працює на межі літератури й культурологічного дискурсу.

Конструкція *play (someone) for a fool* (*And they have played me for a fool* (Brown)) реалізує складну експресивну семантику припущення через образне співвідношення ролі та гри. Значення компонентів не зникає, але зливається в цілісний мовний знак.

Іншим прикладом є *pop into one's mind* (*An odd thought popped into his mind* (Brown, 2013)) – одиниця, що передає раптовість когнітивного процесу через образ короткого імпульсу.

Зворот *climb out of sight* (*Silas watched her climb out of sight* (Brown, 2013)) створює просторовий образ зникнення, який не пояснюється буквальною семантикою дієслова *climb*, але постає внаслідок контекстуальної взаємодії компонентів.

Фразеологічні єдності в текстах Брауна виконують функцію образного ущільнення: вони уможливають фіксацію складних психоемоційних і просторових станів у компактній, стійкій формі, без уповільнення темпу оповіді.

Останню групу фразеологічних одиниць становлять фразеологічні зрощення. Ці утворення вирізняються максимальною семантичною й структурною нерозкладні-

стю: значення всього комплексу не може бути визначене шляхом узагальнення чи комбінації значень його окремих елементів. У межах таких конструкцій слова фактично втрачають власну лексичну автономію й функціонують лише як складники неподільного мовного цілого, що наділене новим, нерідко культурно або історично маркованим змістом.

У романах Дена Брауна такі одиниці трапляються доволі часто. Наприклад, у вислові *Even the sane ones are nuts* (Кошова) ідіома *be nuts* репрезентує повну семантичну трансформацію компонента *nuts*, який не має нічого спільного з буквальним значенням ('горіхи') і слугує характеристикою людини з ненормативною або дивакуватою поведінкою. Конструкція функціонує як неподільний комплекс, що не допускає внутрішньої перебудови. Інший приклад – *I'll just take a fast peek* (Brown, 2013). Сполука *take a peek* є стійкою структурою з фіксованим ідіоматичним змістом 'швидко поглянути'. Хоч деякі зі слів належать до частотної лексики, їх поєднання створює значення, не тотожне сумі компонентів.

Вислів *Therein lies the rub* (Кошова) становить класичний зразок зрощення: його значення ('саме в цьому полягає складність / перешкода') не витлумачити буквально. Звернення до етимології цього виразу, який увійшов в англійську мову завдяки Шекспіровому «Гамлету», засвідчує його ідіоматичний характер.

У виразі *Eve's partaking of the Apple of Knowledge* (Кошова) одиниця *Apple of Knowledge* є культурно зумовленим символом забороненого пізнання, що походить із біблійної оповіді про гріхопадіння. Значення зрощення не є сумою значень слів *apple* і *knowledge*.

Іншим прикладом є конструкція *get one's bearings* у фразі *Langdon thought, trying to get his bearings* (Кошова). Вона має за основу морську термінологію, однак сучасне значення – 'орієнтуватися в ситуації' – не може бути виведене з окремих лексем *get* і *bearings* без залучення історичного контексту та метафоричного переосмислення.

Отже, фразеологічні зрощення у творчості Дена Брауна становлять групу мовних одиниць із максимальним ступенем семантичної злютованості. Їхнє походження часто пов'язане з культурною, міфологічною, релі-

гійною або літературною традицією. Вони функціонують як цілісні смислові структури та виконують важливу стилістичну роль, забезпечуючи текстові глибину, інтертекстуальність і додаткові смислові нашарування. Їх інтерпретація потребує від читача сформованої культурної компетентності, адже буквальне тлумачення зазвичай неможливе.

Фразеологізми в текстах Дена Брауна можна також систематизувати за семантичним принципом, виокремивши фразеологічні одиниці, що позначають дії, процеси, стани, емоції, а також іменні та прислівникові конструкції. Розглянемо докладніше групу дієслівних фразеологізмів, що позначають дії.

Ці одиниці передають конкретні вчинки, наміри або типові форми поведінки персонажів; водночас вони виконують стилістичну функцію, структуруючи сюжетну динаміку та емоційно підсилюючи сцену. Серед них виділяються фразеологізми, які позначають рух або переміщення. Наприклад, у вислові *I have climbed halfway to heaven* (Костін, 2013) фразеологізм *climb halfway to heaven* поєднує буквальний опис підйому з метафоризацією, що окреслює межову ситуацію між життям і смертю.

У фразі *I scramble, breathless... making my way northward...* (Brown) конструкція *make one's way* передає рух у складних, із перешкодами, умовах і містить додатковий відтінок напруженості. У вислові *I inch my toes to the edge* (Brown) одиниця *inch to* означає повільне й обережне просування, що передає емоційно-психологічний стан персонажа.

У тексті наявні також фразеологізми, що позначають початок дії або формування звичної поведінкової моделі. Наприклад, у *After the loss, he took to drink* (Brown) конструкція *take to drink* описує поступове формування руйнівної звички, зумовленої психоемоційними чинниками. Окрему групу становлять фразеологізми, що передають завершення дії чи прийняття остаточного рішення. Вислів *He took the plunge into the abyss* (Brown) містить одиницю *take the plunge*, яка в переносному сенсі описує рішучий, ризикований крок; контекст додає буквальний вимір, однак фразеологізм зберігає стійкість та ідіоматичність.

Фразеологізми можуть також позначати тимчасову пасивність, очікування або вимушене утримання від дії. У реченні *They sat tight*,

hoping not to be found (Brown) одиниця *sit tight* характеризує стан напруженого очікування та необхідність залишатися непоміченим.

До фразеологізмів, що репрезентують мовленнєву діяльність, належить вислів *Elizabeth strained to hold her tongue*, де конструкція *hold one's tongue* означає свідоме стримування від висловлювань, а не мовчання як таке.

Висновки. Отже, дієслівні фразеологізми у творах Дена Брауна становлять важливий компонент авторської стилістики. Вони сприяють компактному, водночас образному відтворенню руху, динаміки та психологічного стану персонажів, формуючи емоційно насичену й виразну тканину художнього нарративу. Друга група охоплює фразеологізми, які позначають різноманітні стани. Саме вони відіграють істотну роль у відтворенні психологічного профілю персонажів, демонструють їхні внутрішні переживання, емоційні реакції

та світоглядні позиції. До цієї категорії належать одиниці, що описують страх, тривожність, напруженість, емоційну прив'язаність, віру чи переконання, а також потенційні або сталі риси характеру. Значення таких фразеологізмів завжди переносне й не впливає зі значення окремих компонентів, що підтверджує їхню ідіоматичність.

Перспективи подальших досліджень із проблеми полягають у зіставному аналізі фразеологічних одиниць у творах Дена Брауна та інших представників сучасної англійської мовної масової літератури, а також у вивченні особливостей перекладу цих фразеологізмів українською мовою з урахуванням прагматичного й стилістичного ефекту. Окремий інтерес становить дослідження когнітивних механізмів сприйняття ідіом у трилерному дискурсі та їхнього впливу на читачеву інтерпретацію художнього тексту.

ЛІТЕРАТУРА

- Венжинович Н. Ф.** Особливості перекладу фразеологізмів з української мови англійською : навч.-метод. посіб. Ужгород : ПП Данило С.І., 2021. 104 с.
- Brown D.** *Inferno* : A Novel. New York : Doubleday, 2013. 480 p.
- Brown D.** *The Da Vinci Code*. URL: https://ia800404.us.archive.org/9/items/TheDaVinciCode_201308/The%20Da%20Vinci%20Code.pdf.
- Кошова А. В.** Особливості перекладу англійських фразеологізмів та ідіом. Publishing house Education and Science : веб-сайт. URL: http://www.rusnauka.com/21_APSN_2016/Philologia/6_214773.doc.htm.
- Костін Я. А.** Способи та прийоми перекладу різних груп англійських фразеологізмів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна.* 2013. Вип. 37. С. 157–159.

REFERENCES

- Brown, D.** (2013). *Inferno: A Novel*. New York: Doubleday [in English].
- Brown, D.** *The Da Vinci Code*. Retrieved from https://ia800404.us.archive.org/9/items/TheDaVinciCode_201308/The%20Da%20Vinci%20Code.pdf [in English].
- Koshova, A.V.** (2016). *Osoblyvosti perekladu anhliiskykh frazeolohizmiv ta idiom [Features of translating English phraseological units and idioms]*. Publishing house Education and Science. Retrieved from http://www.rusnauka.com/21_APSN_2016/Philologia/6_214773.doc.htm [in Ukrainian].
- Kostin, Ya. A.** (2013). *Sposoby ta pryomy perekladu riznykh hrup anhlo-movnykh frazeolohizmiv [Methods and techniques of translating various groups of English phraseological units]*. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Ser.: Filolohichna – Scientific Notes of the National University «Ostroh Academy». Ser.: Philological* (Issue 37), (pp. 157–159) [in Ukrainian].
- Venzhynovych, N. F.** (2021). *Osoblyvosti perekladu frazeolohizmiv z ukrainskoi movy anhliiskoiu [Features of translating phraseological units from Ukrainian into English]*. Uzhhorod: PP Danylo S.I. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.11.2025 р.

Прийнято до друку 22.12.2025 р.

Опубліковано: 26.12.2025 р.